

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

ІНСТИТУТ ФІЛОСОФІЇ ім. Г. СКОВОРОДИ НАН УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М. ДРАГОМАНОВА

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ» ім. І. СІКОРСЬКОГО

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

REPORTS OF THE IX INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE "A PERSON, A SOCIETY, COMMUNICATIVE TECHNOLOGIES"

м. Харків, 21–22 жовтня 2021 р.

Харків
2021

УДК 740+656+338

ББК 87

Л 93

Головні редактори:

Панченко С. В. – доктор технічних наук, професор, академік Транспортної академії України, ректор Українського державного університету залізничного транспорту

Андрущенко В. П. – доктор філософських наук, професор, член-кореспондент НАН України, академік Національної академії педагогічних наук України, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова

Редакційна колегія:

Абашинік В. О. – д-р філос. наук, професор

Бакланов О. М. – д-р хім. наук, професор

Близнюк Л. М. – канд. філол. наук, доцент

Ватуля Г. Л. – д-р техн. наук, професор

Вельш В. – габілітований д-р філос. наук, професор

Даніліян В. О. – канд. філос. наук, доцент

Дудін О. А. – канд. техн. наук, доцент

Змій С. О. – канд. техн. наук, доцент

Колеснік К. Е. – канд. іст. наук, доцент, академік ТАУ

Куценко М. Ю. – канд. техн. наук, доцент

Новіков Б. В. – д-р філос. наук, професор

Павлов В. І. – канд. філос. наук, доцент

Панченко В. В. – канд. техн. наук, доцент

Петрушов В. М. – д-р філос. наук, професор

Соломніков І. В. – канд. екон. наук, ст. викладач

Толстов І. В. – канд. філос. наук, доцент

Устенко О. В. – д-р техн. наук, професор, академік ТАУ

Затверджено до друку Вченою радою Українського державного університету залізничного транспорту (протокол № 9 від 22.09.2021 р.)

Л 93 Людина, суспільство, комунікативні технології : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. 21–22 жовтня 2021р. / відп. за випуск Н. В. Алексєєнко. Харків : ДІСА ПЛЮС, 2021. 340 с.
ISBN 978-617-7927-79-1

УДК 740+656+338

Друкується в авторській редакції

ISBN 978-617-7927-79-1

© Авторський колектив, 2021

4. Руднев В.П. Божественный Людвиг Витгенштейн. Формы жизни. Москва. 2002.

5. Сокулер З.А. Мал золотник да дорог (особенности онтологии, теории познания и философии науки в «Логико-философском трактате» Л. Витгенштейна). *Философский журнал*. Москва. 2018. т. 11. № 4.

6. Никифоров А.Л. Не все золото, что блестит («Логико-философский трактат» Л. Витгенштейна). *Философский журнал*. Москва. 2018. т. 11. № 4.

САБАДУХА В.О., к. філос. н., доцент

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Івано-Франківськ, Україна

МЕТАФІЗИЧНА ТЕОРІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Небезпечні для людства тенденції розвитку європейські психологи й філософи почали фіксувати ще з кінця XIX ст. (Г. Жолі), а у XX ст. на цьому наголошували Р. Генон, Р. Бульман, Г. Гадамер, М. Бердяєв, К. Ясперс та ін. Утім, це був аналіз окремих аспектів людського буття. Сьогодні катастрофічна ситуація потребує парадигмального осмислення. Людство опинилося перед екзистенційними проблемами, соціально-політичним хаосом, гібридними війнами – антрополого-глобальною катастрофою, що потребує цілісного філософсько-методологічного осмислення й розв'язання.

Мета дослідження: віднайти філософські причини катастрофічного стану людського буття й сформулювати світоглядні засади для парадигмальних змін буття.

Поділяю позицію К. Ясперса, що філософські ідеї у єдності з особистостями та геніями визначають зміст і напрям буття. Філософ, порівнюючи досягнення осьового часу й епохи модерну, доводив, що для першого була характерна повнота буття, а для другого – пустота. Уже в середині XX ст. К. Ясперс відчув майбутню глобальну катастрофу. Епоха модерну – це епоха наукових відкриттів, розвитку засобів виробництва, зброї масового знищення, у той час як епоха Конфуція, Сократа, Платона, Будди і Христа була епохою, яка змінювала людську сутність [7, с. 154]. Епоха модерну втратила досягнення найвидатніших мислителів, у суспільстві стало не

вистачати геніїв, про що вперше сказав французький психолог Г. Жолі у кінці XIX ст. [4, с. 186].

Світоглядна орієнтація на пріоритет матеріального призвела до найстрашнішої залежності: людина опинилася під тиском власних нерозвинутих потреб. У 20-ті роки XX ст. негативні наслідки панування матеріального стали предметом дослідження Р. Генона. Філософ доводив, що пріоритет матеріального веде до індивідуалізму, пошуку вигоди, заперечення будь-якої ієрархії, що закономірно закінчиться хаосом і загрожує самознищенням. Філософським підґрунтям цієї негативної традиції є заперечення метафізики, яка органічно пов'язана з принципом духовної ієрархії [3, с. 146]. Ці передбачення стало частково зрозумілим для окремих філософів лише у 70-80-ті роки XX ст.

Філософські роздуми щодо причин кризи людського буття у 30-х роках XX ст. продовжив Г. Гадамер, поставивши фундаментальне питання, на яке з часів Платона ніхто не намагався дати відповідь: яке буття є благим? Філософ доводив, що життя вимагає «єдиного розуміння людського буття в усіх його можливих формах...» [2, с. 95]. На його думку філософи не змогли дати відповіді на це питання. У контексті філософії Платона мислитель зауважив: «Ідея блага насправді є останньою основою будь-якого взаєморозуміння...» і є онтологічним принципом [2, с. 93]. Г. Гадамер стверджував, що людина не має права розуміти життя як задоволення [2, с. 222]. Ігнорування цього висновку призвело до того, що небуття (хаос) поступово набувало переваги, а філософія й наука стали на шлях «обслуговування» людської чуттєвості. Мислитель поставив перед людством фундаментальну проблему: за яких умов людське буття здатне усвідомити себе як благо? На власне запитання філософ дав таку відповідь: це відбудеться тоді, коли буття подолає посередню орієнтацію [2, с. 234]. Такий рівень осмислення буття виявився для постмодерної філософії недосяжним.

На жаль, постмодерні філософи не дослухалися ані до Платона, ані Генона, ані Гадамера, а тому не дивно, що людина до цього часу зорієнтована лише на власну чуттєвість, здоровий глузд і розвиток економіки. Орієнтація на задоволення призвела до екзистенційного вакууму й антрополого-глобальної катастрофи. Людство не має критичної маси філософів, здатних адекватно омишлювати проблеми буття. Підсумовуючи філософію Г. Гадамера, зауважимо: як минулі, так і сучасні проблеми є результатом того, що філософи не з'ясували в чому полягає зміст ідеї блага.

Погляди Г. Гадамера щодо фундаментальних проблем буття корелюють з роздумами Р. Бульмана: «Чи може людська природа бути реалізована, тобто чи може людина прийти до самої себе після того, як їй буде вказано <...>, що власне, являє собою її природа» [1, с. 103]. Мислитель висловлює переконання, що «достатньо вказати на „природу” людини, щоб це покликало за собою її втілення» [1, с. 103]. Суть питання Р. Бульмана полягає в тому чи здатна людина знайти у себе сили для вдосконалення, якщо буде розкрита її сутність? Утім, сутність людини у часи Р. Бульмана була уже відома. Це зробив не окремий філософ, а спільними зусиллями сформулювали Конфуцій, Платон, Аристотель, стоїки, неоплатоніки, Отці християнської Церкви, німецькі містики і романтики, а узагальнили І. Кант, Й. Фіхте, Ф. Шеллінг, Г. Гегель. Філософи виокремлювали ступені духовного розвитку людини. Але ця сутність висловлювалася різними поняттями відповідно до філософської традиції та онтологічних умов свого часу. У цих підходах є спільний момент – принцип ієрархії, тобто перелічені філософи виокремлювали ступені духовного розвитку. У християнстві духовна людина була проголошена особистістю і отримала право бути суб'єктом діяльності. Християнство ієрархічний принцип наповнило релігійним змістом. Відповідно до онтологічних умов буття християнська філософія сформулювала принцип: «Особистість є субстанцією буття» (А. Августин, Т. Аквінський).

Припускаємо, що на питання поставлені Р. Бульманом, Г. Гадамером та Р. Генонімає відповіді метафізична теорія особистості, яка доводить, що людина у процесі свого духовного становлення проходить такі ступені зростання: залежна особистість (спонукається стимулом безпосередніх потреб), посередня особистість (керується мотивом вигода й влади), зріла особистість (спонукається інтересом суспільства), геній (спонукається ідеалами Істини, Добра й Краси). Теорія стверджує, що так званий гуманістичний концепт «кожна людина – особистість» не відповідає людській сутності, а є ціннісним судженням, утім не відміння цей концепт, а включає його в себе у знятому вигляді [6, с. 297–323].

Гуманізм, як продукт новоевропейського часу, а точніше посередньої людини, закреслив принцип духовної ієрархії, тобто всі й відразу стали особистостями і отримали легітимне право бути суб'єктами діяльності. Європейська людина живе під світоглядним гаслом: «Кожна людина – особистість». На основі цього концепту посередня людина отримала легітимне право на політичну владу. Гуманістична концепція разом із світоглядною

матеріалістичною орієнтацією є світоглядною причиною сучасного рукотворного апокаліпсису.

Вважаю, що відродження пріоритету духовного та метафізична теорія особистості є світоглядним підґрунтям для подолання сучасного апокаліпсису. Це дозволило сформулювати первоначала суспільного буття: «Особистість – принцип буття», що сприятиме подолати пріоритет посередньої людини, онтологічний детермінізм і запровадити телеологічний детермінізм. Метафізична теорія особистості, з одного боку, орієнтує людину на духовне вдосконалення, а з іншого, – дозволяє запровадити у суспільну свідомість закон найменування [5, с. 115, 181], що надає теоретико-методологічне підґрунтя все називати своїми іменами: «Хто є хто?» і «Що є що?» й подолати технології маніпулювання людською свідомістю.

Пріоритетна роль у розв'язанні сучасного апокаліпсису має належати філософам, які мусять стати метафізичними персонажами у трансформації знеособленої парадигми буття людини у особистісну й сформувати критичну масу особистостей у людській спільноті.

Сучасний апокаліпсис наочно доводить: по-перше, як у європейському, так і в українському суспільстві не вистачає справжньої філософії; по-друге, філософи перетворилися на інтерпретаторів минулого; по-третє, немає зв'язку філософії й політики (філософи не цікавляться політикою, а політики філософією). Дійсно, якщо в суспільстві бракує справжньої філософії, то суспільство й політики не отримують відповідей на нагальні проблеми, що спричиняє подальшу деградацію: політики стають «концептуальними персонажами», а точніше, перетворюються на демагогів, а реальність – на хаос. Між філософом і політиком слід помістити концептуальних персонажів (психологів, митців, освітян), які сприятимуть адекватному розумінню змісту дискурсу та нагальних трансформацій. Політики в такій структурі шукатимуть необхідні засоби для реалізації цілей і завдань, сформульованих метафізичними персонажами.

Здійснений історико-філософський аналіз засад суспільного буття та ролі філософа у подоланні глобальних викликів доводить необхідність його пріоритетного положення в суспільстві. Філософу мусить належати метафізична влада, яка принципово відрізняється від політичної. Якщо остання має бути демократичною, то метафізична – аристократичною, оскільки здатність свідомо оперувати ідеями, категоріями, поняттями і діяти у багатовимірному просторі не є загальною. Глобальні виклики потребують світоглядних відповідей і зміни основ буття, а не технологічних рішень.

Список використаних джерел

1. Бультман Р. Новый Завет и мифология. Проблема демифологизации новозаветного правозвестия. *Вопросы философии*. 1992. №11. С. 86–114.
2. Гадамер Г.-Г. Диалектическая этика Платона. Санкт-Петербург: СПб филос. общество, 2000. 256 с.
3. Генон Р. Криза сучасного світу / пер. з фр. І. Калюга; під наук. ред. Ю. Завгороднього. Київ: Видавець Анна Клокун, 2020. 212 с.
4. Жоли Г. Психология великих людей. Санкт-Петербург: Типография Эдуарда Гоппа, 1884. 344 с.
5. Мамардашвили М. Как я понимаю философию... Москва: Прогресс, 1990. 368 с.
6. Сабадуха В. О. Метафізика суспільного та особистісного буття: монографія. Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2019. 647 с.
7. Ясперс К. Смысл и назначение истории: пер. с нем. 2-е изд. Москва: Республика, 1994. 527 с.

СИТНІЧЕНКО Л.А., к. філос.н., ст.наук. співробітник
Інститут філософії імені Г.С.Сковороди НАН України

Київ, Україна

**ФІЛОСОФІЯ СВОБОДИ ЗА ДОБИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: НОВІ ВИМІРИ ТА
КОНЦЕПТИ**

Осмилення проблеми та феномену глобалізації було й залишається засадничим а актуальним для сучасної соціальної та політичної філософії. Як наголошує в рік свого 90-літнього ювілею Ю.Габермас, саме доба глобалізації потребує розуму та розважливості свободи. Про важливість аналізу феномену свободи свідчить також його твердження, що саме тут ми можемо зрозуміти в чому полягає належне сьогоденню завдання філософії. Визначення ним розважливості свободи, як поєднання звільнення, визволення та нормативного обов'язку, продовжено в розгортанні тези про те, що ідея про важливість справедливості варта доповнення розумінням здатності громадян користуватися розумною свободою. До того ж критичне осмилення проблеми свободи, не затуманене її свавільно-індивідуалістичним образом, сприяє пошуку правдивого концепту свободи, який зважає на проблеми влади, відповідальної солідарності і справедливості.

ЗМІСТ

Привітальна промова ректора Українського державного університету залізничного транспорту С. Панченка	3
Привітальна промова проректора з наукової роботи Українського державного університету залізничного транспорту Г. Ватулі	4
СЕКЦІЯ І. ФІЛОСОФСЬКІ ТА ГУМАНІТАРНІ НАУКИ	
<i>ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ ТА СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ</i>	
АБАШНИК В.О. Володимир Чучмарів (1898–1978) як дослідник філософії Спінози	5
АБАШНИК У.В. Геерт Кайль та аналітична філософія в Німеччині	11
АНДРУЩЕНКО В.П. Академічна мобільність як запорука ефективності вищої освіти	15
ГРИНЬОВА Д.А. Антикітерський корабель: історія дослідження	19
ГУЖВА А.А. «Етика Авраама»: назустріч комунікативному розуму	22
ДАНІЛ'ЯН В.О. Соціально-економічні наслідки пандемії COVID-19 для українського суспільства	25
ДАНІЛ'ЯН В.О., ВОРОБІЙОВА А.А., НАГОРНА А.Є. Актуальні проблеми філософської науки в добу глобалізації	28
ДАХНІЙ А. Й. Феномен «позитивно-прекрасної людини» у сучасному світі у контексті екзистенційних мотивів романів Ф. Достоєвського	30
ЗАГОРУЛЬКО О.А. Еволюція поглядів Євгена Чикаленка щодо вирішення аграрного питання в Російській імперії	40
КОММЕДАЛ О. Johan Galtung's theory of structural violence and peaceful transformation of conflicts	45
ЛЮБИВИЙ Я.В. Рефлексія як механізм відтворення та конструювання ідентичності: цивілізаційний аспект	47
ПАВЛОВ В.І., АГУЛОВ В.В. Г.-Г. Гадамер: герменевтичний метод як «універсальний аспект філософії»	52
ПЕТРУШОВ В.М. Людвіг Вітгенштайн і його «логіко-філософський трактат» (до 100-річчя виходу у світ)	59
САБАДУХА В.О. Метафізична теорія особистості як відповідь на глобальні виклики	65

ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ

**МАТЕРІАЛИ ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ «ЛЮДИНА, СУСПІЛЬСТВО, КОМУНІКАТИВНІ
ТЕХНОЛОГІЇ»**

**REPORTS OF THE IX INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL
CONFERENCE “A PERSON, A SOCIETY, COMMUNICATIVE
TECHNOLOGIES”**

м. Харків, 21–22 жовтня 2021 р.

Формат 60x84/16. Папір офсетний. Гарнітура Times ET.
Умов. друк. арк. 19,76. Наклад 120 прим. Замов. № 1019/9-21.

Видавництво ТОВ «ДІСА ПЛЮС»

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: серія ДК № 4047 від 15.04.2011 р.
61029, м. Харків, шосе Салтівське, буд. 154. Тел. (057) 768-03-15,
e-mail: disadruk@gmail.com

Надруковано з готових оригінал-макетів у друкарні ФОП Петров В. В.
Єдиний державний реєстр юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.
Запис № 2400000000106167 від 08.01.2009 р.
61144, м. Харків, вул. Гв. Широнінців, 79в, к. 137, тел. (057) 778-60-34.
e-mail:bookfabrik@mail.ua